

משה חיים פלח

בשמעתא דזיקה

ועמדו האחרו' בדברי הרשב"א, דהנה שיטת רש"י לקמן (ב) דשלושה אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות ואחד נשוי נכרית ומת נשוי נכרית ולאחר מכן מת אחד מצעלי אחיות, אסורה הנכרית לשלישי דהויא זרת ערוה בזיקה, ואף דקודם מיתת השני היתה מותרת לשניהם, אך כשמת וחזרה ונפלה מן השני עם הערוה נאסרה לשלישי, ותמה הרשב"א שם וז"ל השתא מחיים שהיה ראוי ליבם לא היתה זיקתו מעכב על אחיו לפי שרואין את המיבם כאלו מתחלה ועד סוף היתה זיקתו ואחיו השני מותר בקרובותיה ועכשיו שמת ואינו ראוי ליבם תעכב עליו זיקתו, יליצא בארעא וגיורא בשמי שמיא עכ"ל, וכבר תמהו האחרו' דמאי קשיא ליה, והא לדברי הרשב"א גופיה כן מצוה בגמ' גבי זיקה ככנוסה, דאף דמחיים מצי לייבם ואין אחיו מעכב עליו, אך כשמת אמרינן אילו היה חי היה מייבם והויא ככנוסה, ומאי קשיא ליה על דברי רש"י, ונראה לכאור' מדברי הרשב"א דס"ל לחלק בזה בין זיקה גרידא לזיקה ככנוסה, אך גדר הדברים ל"ב.

עוד יש לתמוה, דהנה לקמן בפרק החולץ (ב) תנן שומרת יבם שנפלו לה נכסים מודים בית שמאי ובית הלל שמוכרת ונותנת וקיים מתה מה יעשה בכתובתה ונכסים הנכנסין והיוצאין עמה בית שמאי אומרים יחלוקו יורשי האב עם יורשי הצעל בית הלל אומרים נכסים בחזקתן כתובה בחזקת יורשי הצעל נכסים הנכנסין ויוצאין עמה בחזקת יורשי האב, ובגמ' מאי שנא רישא דפליגי ומאי שנא סיפא דלא פליגי אמר עולא רישא כשנפלה כשהיא ארוסה וסיפא כשנפלה כשהיא נשואה וקסבר עולא זיקת ארוסה עושה ספק ארוסה הוה וזיקת נשואה עושה ספק נשואה, זיקת ארוסה עושה ספק ארוסה דאי ס"ד ודאי ארוסה

אמר רב הונא אמר רב שומרת יבם שמתה מותר באמה אלמא קסבר אין זיקה ולימא הלכה כדברי האומר אין זיקה אי הוה אמר הכי ה"א הנ"מ בתרי אצל צמד יש זיקה ולימא הלכה כדברי האומר אין זיקה אפי' צמד אי אמר הכי הוה אמינא אפילו מחיים קמשמע לן לאחר מיתה אין מחיים לא משום דאסור לבטל מצות יבמין כו' ורב יהודה אמר שומרת יבם שמתה אסור באמה אלמא קסבר יש זיקה כו'.

הנה בעיקר פלוגתא דיש זיקה או אין זיקה, לרוב הראשונים מצוה מדברי הגמ' דיסוד הנידון הוי גדאורייתא, ואשכחנא בהך פלוגתא כ"י נפק"מ וית' להלן.

והנה לקמן (י) סבר רבי אובעיא אליצא דר"ש דזיקה ככנוסה דמיא ושרי אף בנולד ואח"כ ייבם וס"ד דאף בתרי אחי אמרינן דזיקה ככנוסה, ומצוה בגמ' (ט) דלדידיה שתי יבמות הבאות משני בתים [בזא"ז] אחת מתייבמת והשניה פטורה, דחשיבי כב' יבמות הבאות מבית אחד, דכשמת השני דייגינן לאשת הראשון ככנוסה לו והרי שתייהן נופלות מן השני, ותמהו הראשונים שם דהא מחיים היה כל אחד יכול לייבם ואין אחיו אסור עליו, ותירצו הראשונים שם [יעוין ברמב"ן וברשב"א שם] דמחיים כיון דמצי לייבם ואינו מייבם הוצרך דאינה ככנוסה לו, משא"כ היכא דמת אמרינן דאילו היה חי היה מייבם וז"ל הרשב"א שם דקסברי דדוקא כי קיימי תרוייהו ומיבם חד מפיק לה מידי זיקה דאידיך דהא קאי אחא ולא מיבם לה אצל כי מיית ליה אם איתא דזיקת שני יבמין ככניסה הוה לן למימר דאלו הוה קאים איהו כניס לה ומעיקרא ככנוסה הוה ליה עכ"ל [ואמנם כתב הרשב"א דסברא דחוקה היא יעו"ש].

מודים ז"ה שמוכרת ונותנת וקיים והתנן נפלו לה נכסים משנת ארסה ז"ש אומרים תמכור וז"ה אומרים לא תמכור אלו ואלו מודים שאם מכרה ונתנה קיים אלא ש"מ זיקת ארוסה עושה ספק ארוסה, זיקת נשואה עושה ספק נשואה דאי ס"ד ודאי נשואה ז"ש אומרים יחלוקו ירשי הבעל עם ירשי האב והתנן נפלו לה נכסים משנישאת אלו ואלו מודים שאם מכרה ונתנה שהבעל מוסיף מיד הלקוחות אלא שמע מינה זיקת נשואה עושה ספק נשואה [ודעת רש"י ודעמיה דבית הלל מודו דזיקת נשואה עושה ספק נשואה אלא דסברי דמספק מוקמינן לנכסים בחזקת ירשי האשה, ושיטת הרמב"ן ודעמיה דדוקא לבית שמאי היא ספק נשואה אך לבית הלל לא היא אפילו ספק נשואה] ומבואר לבית שמאי מכח זיקה איכא זכויות ממון דנישואין [וגדר הספק ית' בסמוך].

ונראה דהנה יש לחקור בגדר דינא דיש זיקה [ויש לדון צוה בכמה וכמה דדדים] האם יסוד הדין הוא מחמת דין הייבום, דכיון דעומדת להתייבם חיילא מכח זה אישות מהשתא, או דילמא הזיקה היא מחמת עגס הנפילה ליבום, דהנפילה ליבום יוצרת אישות דזיקה [ואדרבה יתכן דכל מה דמזי לייבמה הוא מכח הזיקה⁶ וגדר הדברים יתבאר להלן].

ונראה דצוה חלוק דינא דיש זיקה מדינא דזיקה ככנוסה דרבי שמעון, דיסוד דין זיקה הוא מחמת עגס הנפילה, ואינו מחמת דעומדת להתייבם, ומשום הכי אף בחלץ לבסוף איכא זיקה ולא אמרינן דהוצרך ללא היתה עומדת להתייבם, וכן אף בחי"ל דאסורה מדרבנן ואינה עומדת להתייבם יש זיקה [ולכמה שיטות אף בחילור"ע איכא זיקה וכלקמן].

אולם יעוין במאירי בריש פירק ארבעה אחין (כו ב) דביאר טעמא דבית שמאי דאם קדמו וכנסו יקיימו משום דסברי אין זיקה ולא אסיר אלא משום ביטול מצות יבמין אך למ"ד יש זיקה ע"כ הדין דיוזיא, ולכאורה ז"ב דכיון דסברי דאין זיקה היאך אמרינן דזיקת נשואה עושה ספק נשואה [ועוין בחי' הגרש"ש (ס"ו ב) וצקן אורה (ב) 5].

עוד יש לעיין, דהנה צוה דאמרינן דזיקת ארוסה עושה ספק ארוסה וזיקת נשואה עושה ספק נשואה, ביארו הרשב"א והריטב"א שם דהך ספק היינו אם יחלוץ או ייבם וכן מבואר בתוס' בכתובות (ע"ב ב ד"ה סיפא) [ואף דמתא לבסוף ולא נתייבמה צריך לומר לכאור' דגוי צוה דשמא היתה עומדת להתייבם] אך אם חלץ לבסוף ודאי איגלאי ללא היתה אפילו ספק

⁶ **ויש** שהוכיחו דאף למ"ד יש זיקה מ"מ מודה דשייכא נפילה ליבום ודין יבום אף בלא זיקה, דהא איכא מ"ד דיש זיקה במד ואין זיקה בתרי, וחזוין דלדידיה אף דיש זיקה אין הזיקה נזרכת לעגס הנפילה ולעגס דין היבום [וכן הוכיחו גבי דין זיקה ככנוסה, דהא אמרינן דבתרי יבמין ליבא דין זיקה ככנוסה] ומיניה נשמע למ"ד יש זיקה בתרי, דמ"מ מודה דשייכא עגס הנפילה ליבום ודין יבום אף בלא עגס דין זיקה, ומ"מ אף דמוכח דאלימות הזיקה דמ"ד יש זיקה אינה נזרכת לעגס הדין יבום ואף למ"ד יש זיקה, אך למה דהוכיחו האחר' דלכאור' עגס זיקה ולא פליגי אלא באלמות הזיקה וכלשון רש"י בכ"ד, יתכן דהך זיקה דאיכא לכו"ע נזרכת לעגס היבום, וכן נראה מלשון הריטב"א (ב) 22] והוצא להלן.

דאין כוונת רש"י ככנוסה לומר דדינה כנשואה, אלא לבאר דיסוד הדין על שם סופו דדיינין ליה ככנס כבזר, ואף דל"מ אלא כלפי קנין האירוסין שבזה ולא כלפי חלות הנישואין דהויא כדבר חדש].

וכן יש ליישב הא דסברי צית שמאי דזיקת נשואה עושה ספק נשואה לענין זכיית הנכסים אף דסברי דאין זיקה לאיסור קרובות, דיש לומר דלענין זכיית הנכסים סגי צמה דעומדת להתייבס [ומהאי טעמא הוי ספק ותלי אי יחלוץ או ייבס כמ"ש הראשונים, והוי דוקא בגוונא דעומדת להתייבס וכנ"ל] אף לאיסור קרובות לא סגי בזה, ויסוד דין יש זיקה לאיסור קרובות היינו צמה דיורש אישות דאחיו מיד בשעת מיתה, וצוה סברי צית שמאי דאין זיקה, ואינו יורש אישות אחיו עד שעת היבוס.

והנה דנו האחרו' האם בחייבי לאוין ועשה דאין עולין ליבוס מדאורייתא דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, האם אית צוה זיקה ואיסור קרובות דזיקה, ולקמן (ב ד) תנן כלל אמרו ציבמה כל שהיא איסור ערוה לא חוללת ולא מתייבמת איסור מצוה ואיסור קדושה חוללת ולא מתייבמת אחותה שהיא יבמתה חוללת או מתייבמת ובגמ' אחותה דמאן אילימא דאיסור מצוה כיון דמדאורייתא רמיא קמיה פגע באחות זקוקתו אלא אחותה דאיסור ערוה, והיש"ש (ס"א) והקרן אורה (טו ג) נקטו דאף בחילו"ע איכא זיקה ואיסור קרובות כיון דזקוקות לחליצה מדאורייתא וכן נראה מלשון הרמב"ם וכדלהלן.

אך משמעות לשון הריטב"א והמאירי (ב ד) דסברי דבחילו"ע כיון דאין עולין ליבוס מדאורייתא לית צוה זיקה, דיעוין בריטב"א שם דכתב וז"ל אחותה דמאן אילימא דאיסור מצוה כיון דמדאורייתא רמיא קמיה פגע באחות זקוקתו, חדא מינייהו נקט הוא

וגדר הדברים נראה, דהרי יבוס צנחלה תלא רחמנא (כדלעיל בסמוך) דגדר דין יבוס דאף דבעלמא ליכא ירושה על אישות, אף במקום יבס איכא ירושה אף על קנייני האישות, והך דין ירושה חיילא מיד בשעת מיתת הבעל אף קודם היבוס, ומכאן זה וזכה היבוס בקנין האישות דהמת.

אולם גדר דינא דזיקה ככנוסה לרבי שמעון אינו מחמת עצם הנפילה גרידא, אלא משום דעומדת להתייבס, וכלישנא ד"זיקה ככנוסה" והיינו דדיינין ליה ככנס כבזר (ויעוין בנהור שרגא דנקטו דרבי שמעון נטעמיה בעלמא דכל העומד לזרוק כזרוק דמי וכו') ואף דיסוד הדין הוי מכאן הזיקה גרידא, וכדאמרין קסבר יש זיקה וזיקה ככנוסה דמיא, היינו דתחילת הדין הוי מחמת הדין זיקה גרידא כלדידן, אלא לכיון דעומדת להתייבס דיינין ליה ככנס כבזר הך אישות דזיקה, ולהכי דינה כאישות גמורה.^ב

ומעצתה מיושבת סתירת דברי הרשב"א, דאף דלענין זיקה ככנוסה ניחא ליה להרשב"א דאמרין דאף דמחיים מצי אחיו ולהפקיעו היינו משום דקאי ולא מייבס, אף כשמת אמרין שמא אילו היה חי היה מייבס, ואילו גבי זיקה גרידא לא ניחא ליה בזה, דגבי זיקה ככנוסה, דיסוד הדין משום דעומדת להתייבס, אמרי' דכל דאילו היה חי שמא היה מייבס לא פקע הך דין זיקה ככנוסה, משא"כ דין זיקה דעלמא דיסודו אינו משום דעומדת להתייבס, אלא משום דהיבוס יורש אישות אחיו, צוה ליכא נפק"מ כלל צמה דאילו היה חי היה מייבס, ולהכי הקשה הרשב"א דכשם דמחיים מצי אחיו לייבס ולהפקיעו, אף לאחר מיתה מצי לייבס ולהפקיעו [אך בדעת רש"י י"ל דאף גדר דין זיקה גרידא הוי משום דעומדת להתייבס, ויעוין בלשון רש"י (ד"ה יש זיקה) זיקת יבוס הויא ככנוסה כו' עכ"ל ויש שהעירו דלעיל נקט כארוסה, אך נראה

^ב **ומשום** דאי לאו דיש זיקה מהשתא, מה דעומד לייבס וליצור אישות חדשה לא הוי מהני לדון כאילו כבזר נתייבמה, אף כיון דכבזר השתא יש זיקה, דיינין ליה ככנוסה מהשתא (וכעין הא דלא מהני צידו במקום דספר עיקר הדבר, ע' קידושין סב ג).

הדין דתיקשי איסור קדושה דהא חייבי לאוין מדאורייתא חזו לייצום צביאה ראשונה עכ"ל וכן המאירי שם כתב וז"ל הואיל וקדושין תופסין בהן זקוקה היא ואחותה אחות זקוקתו שכל חייבי לאוין בני יבום גינהו דאתי עשה דיבום ודחי לא תעשה אלא שמצביאה ראשונה ואילן שנתקימה מנזות יבום עומדת באיסור וחייב להוציאה בגט עכ"ל, ומשמע דדוקא בחי"ל גרידא דעולין ליבום מדאורייתא איכא זיקה, משא"כ בחילו"ע דאין עולין ליבום מדאורייתא [מיהו בדברי המאירי יש לומר דאזיל לטעמיה (כ) (ג) דנטה לשיטת הראשונים דחילו"ע פטירי מחליצה מדאורייתא].

והנה לשיטת האחרו' דאף בחילו"ע איכא זיקה, ודאי חויין דיסוד הדין אינו משום דעומדת להתייבס, אך גם למשמעות הראשונים דבחילו"ע ליכא זיקה, יש לומר דכל דדינא דאס בעל לא קנו, אינו יורש את אישות אחיו.

והנה משמעות דברי הרמב"ם דיסוד היתר אשת אח הוי מחמת הזיקה [ואף דלא תלי בפלוגתא דיש זיקה, וכמשמעות רש"י דלא פליגי אלא אי אלימא וחשיבא זיקה אך לכולי עלמא איכא זיקה במקצת והאחרו' האריכו בזה ויעוין להלן] דהנה ז"ל הרמב"ם (פ"ו ה"ד) מי שמת אחיו והניח שתי נשים האחת אסורה על יבמה משום ערוה והשניה אינה ערוה, כשם שהערוה פטורה מן החליצה ומן היבום כך כרתה פטורה ולא נפלה לו זיקה על בית זה כלל, שנאמר אשר לא יבנה את בית אחיו בית שיש לו לקוחין באיזו מהן שירצה הוא שיש לו עליו זיקה ובית שמקצתו אינו יכול לבנות שהרי אין לו בו לקוחין אינו בונה אפילו מקצתו שהיה מותר ונמנעת כרת הערוה ערוה עליו משום אשת אחיו שהרי אין לו עליה זיקה עכ"ל, וכן לקמן שם (הט"ו) לפיכך ראובן שמת והניח שתי נשים האחת ערוה על שמעון ושתיהן ראויות ללוי אין לשמעון זיקה על בית זה והרי שתיהן אחת זיקת לוי כו' שכל אשה שאין לו עליה זיקה

באיסור אשת אח עומדת לעולם עכ"ל, וכן שם (הט"ו) וכן אשת אחיו שלא היה בעולמו הואיל ואין לו עליה זיקה שנאמר כי ישבו אחים יחדו עד שישבו שניהן בעולם ואם לא היה ביניהן ישיבה בעולם הרי זו ערוה עליו לעולם משום אשת אח ופוטרת כרתה עכ"ל, ומשמע מלשון הרמב"ם דהיתר אשת אח מיתלך תלי בדין הזיקה, ואף לו יאמר דתהא היבמה פטורה מיבום וחליצה, מ"מ אילו היתה בה זיקה היה חל בה היתר אשת אח.

[ואין] לומר דהרמב"ם קרי למנזות יבום זיקה, דזקוקה וטעונה יבום וחליצה, דיעוין בהקדמת הרמב"ם להל' יבום וחליצה הלכות יבום וחליצה יש בכללן שלש מנזות כו' א' ליבום, ב' להלך, ג' שלא תנשא יבמה לאיש זר עד שתסור רשות היבם מעליה כו' ורשות היבם נקראת זיקה עכ"ל, וכן יעוין בלשון הרמב"ם (פ"ו ה"ה) יש אחין שהן ראויין ליבום או לחליצה ויש אחין שאינן ראויין לא ליבום ולא לחליצה ואין להן זיקה כלל אלא יבמתו מותרת לזר כו' (ה"ה) יש יבמות שהן ראויות לחליצה או ליבום ויש יבמות שאינן ראויות לא לחליצה ולא ליבום ואין עליהן זיקה כלל ומותרות להנשא לזר כו' (ה"ט) יבמה שהיא ערוה על יבמה כגון שהיתה אחות אשתו או אמה או בתה הרי זו פטורה מן החליצה ומן היבום ואין לו עליה זיקה כלל שנאמר ולקחה לו לאשה ויבמה מי שראויה ללקוחין וקידושין תופסין בה היא שהיא זקוקה ליבם עכ"ל, הרי דככל דוכתא חילק הרמב"ם הדין לג', דין היבום דין החליצה ודין הזיקה, ואף אחר שכתב דליכא יבום וחליצה הוסיף דכמו כן ליכא זיקה ומותרת לשוק.]

ומברואר מדברי הרמב"ם דהיתר אשת אח מיתלך תלי בדין הזיקה, וז"ב דבפשוטו היתר אשת אח היינו משום מנזות יבום, או משום דהותר מכללו, דלא אסרה תורה אשת אח שאין לו בניס, והיאך תלי היתר אשת אח בדין זיקה.

ונראה צביאור הדברים, ע"פ מה שנתבאר דגדר דין זיקה היינו דהיבם יורש את אישות אחיו,

והנה לשון רש"י אין זיקה זיקת יצמתו שמתה לא **אלים** למהוי כארוסה להאסר אמו עליו משום חמותו כו' אין זיקה לאחין **חשיבא** לאסור עליהן קרובותיה, ומשמע לכלולי עלמא איכא זיקה, אלא פליגי אי אלימא וחשיבא למיסר קרובות, ויעוין עוד בלשון רש"י (כ"ג) אלימא זיקת יצמין כו' משום דאלימא זיקה כו' יעוין שם, וכן דנו האחרו' להוכיח מכמה דוכתי לכלולי עלמא איכא ליבס קנין מקוים ביצמתו, **דשיטת ר"ת** (בסו"ט ס' ג, בסו"ט נה א) ורוב

הראשונים (בסו"ט ט) דמדאורייתא יבס מאכיל בתרומה מדאורייתא, ומבואר מדבריהם דהיינו משום קנין היבס (ויעוין היטב בכ"ד הריטב"א שם טו) ומשמע דלתי אף למ"ד אין זיקה [והתוס'] (לקמן ט) הוכיחו כן מדברי הירושלמי, והקרן אורה (ט) דהירושלמי לטעמיה דס"ל דבזיקה ומאמר איכא מקלת קנין מן התורה] וכן דנו להוכיח עוד מדין שומרת יבס שזינתה דלחד ליטנא (כ"ג) סבר רב כרז המנוגא דאסורה ליבס אף דרב סבר אין זיקה [אך האחרו' דחו דיש לומר דהוי משום אישות המת, וכן ה"ל דיצמה אוכלת בתרומה יעוין בריטב"א לקמן במכילתין (כ"ג) דתחילת דבריו דפירש דאוכלת מכח המת, אך בדברי רוב הראשונים מבואר לא כן] וכן הוכיחו עוד מכ"ד ויעוין עוד לקמן.

ויעוין עוד ברמב"ן (כ"ג) איכא למימר סבירא לן זיקה בכדי לא פקעה דחייבי לאוין לא מפקעי קידושין כו' פרקין מסתברא כיון דחייבי לאוין תפסי בהו קידושין זיקה בכדי לא פקעה וחייבי כרייתות לא תפסי בהו קדושין ופקעה זיקה מינייהו כו' קסבר רב גידל להנהו לא צריך קרא אס לומר שאינן מיצמין פשיטא אס לומר שחולצין כיון דתפסי בהו קידושין פשיטא דזיקה בכדי לא פקעה [ורב גידל התם קאמר לה בשם רב דסבר אין זיקה] ולקמן שם (כ"ג) ומסקנא כו' לא סבירא ליה כלל הני דרשות אלא זיל בתר טעמא התם תפסי קידושין ולא פקעה זיקה הכא לא תפסי בה קידושין ופקעה זיקה כו' עכ"ל ויעוין עוד ברשב"א ובריטב"א שם, ומבואר דאיכא סברא דזיקה כקידושין ואף למ"ד אין זיקה [ויעו"ש בכל דברי הרמב"ן

ומעמיה ל"ל בגדר היתר אשת אח, דכיון דהיבס ירש את אישות אחיו, שוב אינה אוסרת עליו דהא אישות ידידה היא, ולהכי דין היתר אשת אח תלי בדין זיקה, ואילו היתה זיקה אף בעריות, דהיה היבס יורש את אישות המת, לא היה בהן איסור אשת אח [והנה האחרו' נחלקו בשיטת הרמב"ם האם איכא איסור אשת אח בחילוני"ע, ולמשנ"ת מבואר דכל דאיכא זיקה ליכא איסור אשת אח, ומשמעות הרמב"ם דדוקא בעריות לא חלה זיקה, אך בחילוני"ע שפיר חלה זיקה].

והנה האחרו' תמהו דלכאורה אבא שאל וחכמים פליגי בתרתי, דהרי חזינן לחכמים דהותר יבוס אף בגוונא דליכא מנזה וכגון בקטן ובמעוברת, ולכאורה ע"כ אבא שאל פליגי בה, ובאמת כתב הרמב"ם בשת"י (פריימוס ס' קט) והוצאה בקוה"ע (ס"ו לו סק"ג) וז"ל כבר ידעתם מסקנת פסק ההלכה כי מנזה יבוס קודמת למנזה חליצה, ואפילו אינו מתכוין לשם מנזה אלא לשם נוי או לשם ממון, מפני שאחר שמת בלא בנים, הותרה לאחיו ונסתלק איסור הערוה בכלל כחכמים, אמנם לסברת אבא שאל מנזה חליצה קודמת היותו סובר איסור אשת אח דחוי מפני היבוס ואם כונתו לדבר אחר נעשה פוגע בערוה עכ"ל, ומבואר בדברי הרמב"ם דיסוד פלוגתא אבא שאל וחכמים היא בגדר היתר אשת אח, דלדברי חכמים הוי הותרה ונסתלק איסור הערוה לגמרי, ואילו לאבא שאל אינו אלא דחוי, וז"ב דהרי פליגי נמי אי איכא מנזה יבוס צמתכוין לשם נוי, ולכאורה פליגי בתרי פלוגתות.

אך למשנ"ת יש לדון, דלחכמים דמיד בנפילה ירש היבס את אישות אחיו [וזהו יסוד ההיתר כדנתבאר] להכי אף בלא כוונה לשם יבוס חשיב מעשה יבוס, כיון דהוא עומד במקום אחיו, וממילא נתקיימה המנזה, משא"כ לאבא שאל אין היבס יורש את אישות אחיו בשעת מיתה והיתר אשת אח הוי דין דחיה, ולהכי כל דאינו מתכוין לשם יבוס לא הוי מעשה יבוס כלל.

דמבואר דלזיל צ' דרכים זזה, וכבר ביארו האחרו' די"ל דהא דנסתפק הרמב"ן צריש מכילתין (ב) צבעלת התנאי אי טעונה חליצה דתלי זזה, דאי יסוד פטור חליצה משום דזיקה כקידושין אין זה שייך צבעלת התנאי דלכתי לא הויא ערוה בגופה ואכ"מ].

והנה בעיקר פלוגתא דיש זיקה, אשכחנא כי נפק"מ:

א) איסור קרובות – מבואר בסוגין דלמ"ד יש זיקה הרי היבס אסור בקרובות יבמתו כדין קרובות אשתו, והנה מדברי הירושלמי (פ"ג ה"א) מבואר לכאורה דסבירא ליה דאיסור קרובות זיקה הוי דלורייתא, דצירושלמי התם פרכי' אמאי אחות זקוקה טעונה חליצה וז"ל הירושלמי מעתה לא יהו זריכות הימינו חליצה אמר רבי מתניה על ידי זיקה ואין זו איסור אחיות ברורות, ומקושיה הירושלמי דתהא פטורה מחליצה מוכח דאסירא מדלורייתא, ובפשוטו אף בתיורו לא הדר זיה, והא דמשני דאין זו איסור אחיות ברורות נקטו האחרו' דהיינו דהוי איסור קלוש כעין חזי שיעור, ולהכי אינו פטור מחליצה.

והתוס' חד מקמאי (ר"פ ארבעה חסין) כתב וז"ל לא מיבעיא היכא דנפול צבת אחת לכיון דיש זיקה הויא לה חליצה פסולה דלורייתא דהיא זקוקתו ואלא אפילו זזה אחר זה שאין החליצה פסולה משום זיקה אלא משום אחות חלוצתו שאינה פסולה אלא מדרבנן כו' עכ"ל ומבואר דנקט דאיסור קרובות בזיקה הוי דלורייתא.

רבגמ' (ז) סבר רב דנפלו צ' אחיות אפילו מתה ראשונה מותר בשניה ופרכי' והאמר רב כל אשה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה הרי היא כאשת אח שיש לו בנים ואסורה ומשני הני מילי היכא דקאי באפה איסור אחות אשה דלורייתא אבל הכא זיקה דרבנן היא, והתוס' והראשונים הביאו בשם רבינו חננאל שפירש דזיקה דרבנן היינו איסור ביטול מנות יבמין אך למ"ד יש זיקה איכא באסרה,

והרשב"א שם נסתפק לפרש צדעת הר"ח דאיסור קרובות זיקה דלורייתא יעו"ש [וכמדומה דדרך הר"ח לנטות לדברי הירושלמי].

והרמב"ם הקדים תחילה להביא דינא דאיסור קרובות זיקה אף אחר מיתה וכללו עם איסור קרובות חלוצה דמרוויחו אסורין כאשתו שגירשה וכאשתו שמתה וז"ל (פ"א מיבוס חליצה ה"ג) החולץ ליבמתו כשם שהיא אסורה עליו כך קרובותיה כגון אמה ובתה, וכן היא אסורה לבנו ולאחיו, ואפילו שניות שלה אסורות כגון צת צת בתה, וכן היא אסורה לבן בן בנו, כללו של דבר הרי היא כאשתו שגירשה, וכן אם מתה יבמתו ועדיין היא זקוקה לו אסור בקרובותיה כאלו היא אשתו ומתה תחתיו, **וכל האיסורין האלו מדבריהן**, ומותר אדם לישא אחות זרת חלוצתו ושאר קרובותיה עכ"ל, ולאחר מכן (פ"ג ה"ד) הביא איסור קרובות זקוקה מחיים וז"ל אסור ליבס לישא קרובת זקוקתו כגון אמה או בתה עד שייבס אחד מאחיו לה או יחלוץ ותסור זיקתו מעליה וישא אמה או בתה או שאר קרובותיה אף על פי שהן כולן אסורות על אחיו שהלך או יבס כמו שבארנו עכ"ל, ויש שדקדקו דס"ל דדוקא אחר מיתה איסור קרובות הוי מדבריהן דומיא דאיסור קרובות חלוצה, אך איסור קרובות בזיקה מחיים הוי דלורייתא.

ויעוין עוד בלשון רש"י (ז) זיקה הוי כקצת קדושין ואי מיבס חדא מנייהו קנסיב אחות זקוקתו בחייה וזקוקתו הויא כאשתו אבל חליצה צעיא דלא אלים למיהוי כאחות אשה ממש להפטר בלא כלום כו' עכ"ל, ומשמעות רש"י התם דאיסור אחות זקוקה דלורייתא אלא דלא אלים כאחות אשה ולא הויא ערוה גמורה ולהכי טעונה חליצה, וכמשמעות הירושלמי.

אך עמדו מדברי רש"י בכ"ד דמבואר דהוי דרבנן, יעוין בלשון רש"י (ז) ל"א העמידו איסור זיקה שהוא מדבריהם, וזזה דנו לדמות דהיינו דוקא במקום יבוס די"ל דשייך זזה עדל"ת (ויעוין להלן) אך בכ"ד מבואר ברש"י דאף שלא במקום יבוס לא אסירא אלא

הוי צדאורייתא [וכן הוכיחו עוד ממשמעות הרמב"ן והריטב"א דלמ"ד יש זיקה קידושין לא מפקעי זיקה מדאורייתא וכדלהלן] וביארו בזה בכמה דרכים.

ר"י שמואל ז"ל ביאר, דבכל אישות איכא תרתי, קנין ואישות, והכא בזיקה לכולי עלמא ליכא אישות מדאורייתא, ואיסור קרובות תלי באישות [ויעוין לקמן (ב 15) עריות שאר כתיב בהו בנישואין איכא שאר כו'] אלא פליגי האם איכא קנין, דמ"ד יש זיקה סבר דאיכא ליבס קנין מדאורייתא ביצמתו, ולהכי תיקנו מדרבנן דיהא לזה אף דין אישות, אך למ"ד אין זיקה ליכא ליבס אף קנין ביצמתו, ולדידיה לא תיקנו בזה אישות מדרבנן, ולענין הפרת נדרים סגי בקנין, ולהכי מיפר מדאורייתא [והאחרו] ביארו עוד בכמה אנפי].

ונראה להוסיף צביאור הדברים, עפמשי"ת לעיל דיסוד דין יש זיקה הוי מדין ירושה, דיסוד דין יבוס דהיבס קס תחת אחיו וככל יורש הקס במקום מורישו, אלא דבעלמא ליכא דין ירושה על קנייני האישות, אולם במקום יבוס איכא דין ירושה אף על קניינים, אך כלפי מצב האישות ל"ש כלל ענין ירושה, דהאישות אינה זכות אלא מצב זין איש לאשמו, ולהכי כל זמן דלא לקחה לו לאשה ליכא אישות ביניהם, ולהכי אף דמיד כשמת הצעל הרי היבס יורשו ועומד במקומו, אך היינו דוקא לענין קנייני האישות, דבזה שייכא ירושה, משא"כ לענין מצב האישות, הוי דוקא אחר שבא עליה דבזה נעשית אשמו [דומיא דקידושי ביאה (וכמבאר בריש קידושין ד, 3) והתם נמי בפשוטו יסוד

מדרבנן, יעוין ברש"י (כז א ד"ה עולם) 'לא גזרו חכמים אלא באחות זקוקה' ויעו"ע בלשון רש"י (מ 3) ויעוין ברש"י בקידושין (נא ב ד"ה אין מו"אין) לאחות זקוקה דרבנן ושם (ד"ה סיפא) דקא פגע באחות זקוקה וכל זמן שלא חלץ אחד מן האחין אסורה אחותה על כולן מדבריהם משום דדמיא לאחות אשמו עכ"ל, וית' בסמוך.

אך רוב ככל הראשונים נקטו בפשיטות לאיסור קרובות בזיקה אינו אלא מדרבנן, יעוין דבריה הרמב"ן והרשב"א (כז ב ובכ"ד) והוכיחו כן מכ"ד.²

אולם הנה בזה דפרכי' בסוגין ולימא הלכה כדברי האומר אין זיקה אפילו צמד פירש רש"י רבי עקיבא קאמר לה צפרק ארבעה אחין שומרת יבס אין יצמה מיפר נדריה לא לאחד ולא לשנים כלומר זין שנפלה לפני יבס אחד זין שנפלה לפני שנים דלא קרינן ביה אישה עכ"ל, והתם גבי הפרת נדרים בפשוטו ודאי הוי מדאורייתא [ויעוין עוד בלשון רש"י (כו א ד"ה יש זיקה)] ואף דהראשונים שם פ"י באופ"א דהיינו רבן גמליאל או רבי מאיר, אך מבואר ברמב"ן וברשב"א ובריטב"א דמודים דאליבא דרמי בר חמא בנדריים (נד א, ולפנינו רבי אמר) תלי בדין הפרת נדרים וכ"ה במאירי שם [מיהו התוס' הרא"ש (כז ב) ורבנו אברהם מן ההר (סג) באמת פליגי וכתבו דאף מאן דסבר דאין זיקה להפרת נדרים לאורייתא אפשר דסבר דיש זיקה מדרבנן לאיסור קרובות].

ועמדו האחרו, למבואר דאף לאיסור קרובות בזיקה אינו אלא מדרבנן, מ"מ יסוד הנידון

² **והנה** הראשונים הוכיחו כן גם מהא דטעונה חליצה, ואם איתא דהוי מדאורייתא היתה פטורה מחליצה, אך כבר תמחו האחרו דהיא"ל לא חששו לדברי הירושלמי דפריך באמת דתפטר מחליצה ומשנ דאין איסור אחיות ברורות [ובפשוטו היינו דהוי איסור קלוש כעין ח"ש].

ונראה לדון דהא צפרק החולץ (מא 6) דתנן החולץ ליצמתו ונשא אחיו את אחותה ומת חולצת ולא מתיצמת המגרש את אשמו ונשא אחיו את אחותה ומת הרי זו פטורה אמר ריש לקיש כאן שנה רבי אחות גרושה מדברי תורה אחות חלוהה מדברי סופרים, ואם איתא דס"ל להצבלי כדברי הירושלמי מאי רציה דאיסור חלוהה מדברי סופרים, דילמא אסירא מדאורייתא אחר חליצה כאיסור אחות זקוקה, דהוי איסור לאורייתא ואע"כ אינו פוטר מחליצה, אע"כ דס"ל להצבלי דל"ש לפלוגי בזה, ואם איכא איסור קרובות לאורייתא ע"כ דאית ביה פטור חליצה.

דין קידושי ביאה הוא מעשה אישות ואינו כמעשה קנין דעלמא וכדציארו האחרו' התם.]

ויעוין בלשון הריטב"א בסוגין 'קסבר רב אין זיקה פי' דזיקת יבמה לא חשיבא קנין ואירוסין אפי' מדרבנן.

אולם כבר תמה בחידושי הגרנ"פ (ס"ק שי"א) לאכתי כריך ביאור היאך מוכיחין מדרבני עקיבא דאין זיקה לאסור קרובות אפילו מדרבנן, דאף אי נימא דלמ"ד יש זיקה כיון דאיכא קנין מדאורייתא [או דאיכא אישות מדאורייתא יעו"ש] פשיטא לגמ' דראוי לתקן איסור קרובות מדרבנן, אך אכתי ליכא ראיה איפכא, דלמ"ד דאין זיקה דלא יהא איסור קרובות מדרבנן, דהא ודאי אפשר דמ"מ גזרו לאסור קרובות מדרבנן, וכסא דגזרו בקרובות חלוה לכולי עלמא, אף דליכא אישות כלל אלא משום דנראית כאחות גרושתו (ע' ר"ה כ"ד ה) וה"נ איכא למימר דגזרו באחות וזיקה משום דנראית כאחות אשתו (ובלשון רש"י קידושין נ"א ז דדמ"א לאחות אשתו) וכדתמהא באמת התוס' הרא"ש (כ"ט ז) ע"ד רש"י וז"ל ר' אליעזר ור' יהושע דאמרי יש זיקה ומשום הכי מיפר ע"כ היינו מדאורייתא דסברי זיקה ככנסה מן התורה, דמשום דיש זיקה דרבנן לא היו אומרים שיפר נדריה, ואהא קאמר ר"ע אין זיקה מן התורה אבל אפשר דקא סבר יש זיקה מדרבנן עכ"ל יעו"ש.

וביאר הגרנ"פ (ס"ט) דיש לומר דמודה רש"י דמאן דסבר אין זיקה מדאורייתא מני סבר דתיקנו איסור קרובות מדרבנן, אלא דהכא הרי פרכי' מעיקרא דלימא הלכה כרבנן דריב"ז דאמרי אין זיקה לאסור קרובות ומשני דאי אמר הכי הו"א הני מילי בתרי אבל צהד יש זיקה, ואהא פרכי' דלימא הלכה כדברי האומר אין זיקה אפילו צהד ופירש רש"י דהיינו רבי עקיבא, וי"ל דהכי פרכי' דלימא הלכה כרבנן דריב"ז והלכה כר"ע, וממילא שמעינן דליכא זיקה אפילו צהד ואף לאסור קרובות, ומשום דכל מאי דשייך לפלוגי בין חד לתרי היינו בזיקה דאורייתא

[וממילא איכא למימר דלא תיקנו איסור קרובות אלא היכא דאיכא זיקה דאורייתא] אך אחר דאשמועינן דאין זיקה מדאורייתא כר"ע, וכל הנידון האם עכ"פ איכא איסור קרובות בזיקה מדרבנן, לזה סגי דהוי אמר דהלכה כרבנן דריב"ז דאין זיקה מדרבנן לאסור קרובות, וזוה ל"ש כלל לפלוגי בין חד לתרי יעו"ש.

ונראה דלדרך זו יש ליישב סתירת דברי רש"י אי איסור קרובות בזיקה מדרבנן או מדאורייתא, דמשמעות רש"י לעיל בפי"ק (ה"ג) דהוי דאורייתא, ובכ"ד נקט דהוי דרבנן, דלדרך זו יש לדון דבאמת למ"ד יש זיקה מדאורייתא להפרת נדרים הוא הדין דיש זיקה לאיסור קרובות, וליכא חילוק מדאורייתא בין הפרת נדרים לאיסור קרובות, אלא דלמ"ד אין זיקה מדאורייתא להפרת נדרים, אכתי יתכן דיש זיקה מרבנן לאיסור קרובות.

ומעתה יש לומר דהא דנקט רש"י לעיל (ה"ג) דאיסור אחות וזיקה דאורייתא, היינו למאן דסבר יש זיקה מדאורייתא להפרת קרובות [דכיון דאתי רש"י לבאר אמאי טעונה חליה, נקט רש"י טעמא דשוי לכולי עלמא ואף למ"ד יש זיקה מדאורייתא, דמ"מ לא אלים כאחות אשה והיינו דלא הויא ערוה גמורה וכדציארו האחרו' תירוץ הירושלמי אין איסור אחיות צרות] והא דלקמן (כ"ג ז) נקט דהוי מדרבנן היינו משום דהכי מוכחא דסוגיא דהתם, וע"כ דהתם אזלא הגמ' כמ"ד דאין זיקה מדאורייתא ומ"מ איכא זיקה מדרבנן לאסור קרובות, וכן בקידושין (ה"ב) הרי אתי רש"י לבאר טעמא דלא קנסו דיעבד להו"א וזוה ביאר רש"י משום דהך איסורא אינו אלא מדרבנן והיינו דע"כ הך מתניתין (כ"ג ז) דתנן דיקיימו סברה דאיסור זיקה דרבנן, וכן לקמן (ה"ב) דאתי לבאר דברי רב אשי דלא אלימא זיקה לשוויי לזרה כערוה, דבפשוטו הך חילוקא שייך רק למ"ד זיקה דרבנן (ובפרט לריב"ש רש"י שם דגרת אחות וזיקה מותרת לגמרי').

(ב) הפרת נדרים – צפרק עברה המאורסה (מדרים עד (ה) תנן שומרת יבם בין ליבם אחד בין לשני

בית שמאי (קט"ב) ומייתית לה בסוגין (י"ח ב) שני אחין נשואין לשתי אחיות גדולה וקטנה מת צעלה של גדולה רבי אליעזר אומר מלמדן את הקטנה שמתאן זו רבן גמליאל אומר אם מיאנה מיאנה ואם לאו תמתין עד שתגדיל ותאלץ הלזו משום אחות אשה ומשום דקא סבר רבן גמליאל אין זיקה, וי"ב אמאי תלי דין זה בפלוגתא דיש זיקה.

והנה נחלקו הראשונים אי הכי דינא הוי דאורייתא או דרבנן [ועוד נחלקו אי דוקא קידושין לא מפקעי זיקה או אף נישואין לא מפקעי זיקה] וריהטת התוס' (י"ח ב) דאינו אלא דרבנן (והאחרון נחלקו בטוונתם ואכ"מ) וביארו טעמא דמילתא משום דנראה כנושא אחות זיקתו [ויעוין ברש"א (מ"ב ב) דהוי טעמא נמי להא דנריכה חליצה ד"כ שהיא מעוכב מחמתה אינה ניתרת לשוק בכדי אלא חולצת מדבריהם'] ולהכי אינו אלא למ"ד יש זיקה, ויעוין עוד בפסקי (תוס') הרי"ד לקמן (מ"ב ב) דביאר טעמא דמילתא, דכיון דמדרבנן אחות זיקתו כאחות אשתו, מדרבנן לא תפסי בה קידושין וא"כ מדרבנן לא נעשית היצמה לערוה כלל, ולדרך זו נמי מבואר הא דתלי בדין יש זיקה.

אך מדברי הרמב"ן משמע (לדרך ב) דהא דקידושין לא מפקעי זיקה הוי מדאורייתא, ובטעמא דמילתא ביאר הרמב"ן וז"ל יש לומר דלמאן דאמר יש זיקה מקצת קנין שיש לו בה מן התורה פוגם עליו קדושי אחותה בין קידושין גמורין בין קידושי מאמר שאינן גומרין בה ואפילו קדם ונשאה יוציא כדברי ז"ה ולעולם לא מידחיא אלא משום קידושין ונשואין דקודם זיקה עכ"ל, והיינו דאף דלענין איסור ביאה נקט הרמב"ן (י"ח ב) דאינה אסורה אלא מדרבנן, מ"מ לענין תפיסת קידושין הויא ערוה במקצת [וכדביארו האחרון] דדין ערוה לתפיסת קידושין לא תלי בדין ערוה לאיסור ביאה] ומכאן זה נפגמו קידושי אחותה ואינן קידושין גמורין, וממילא לא נעשית היצמה ערוה גמורה.

יצמין רבי אליעזר אומר יפר רבי יהושע אומר לאחד אבל לא לשנים רבי עקיבא אומר לא לאחד ולא לשנים, אמר רבי אליעזר מה אם אשה שקנה הוא לעצמו הרי הוא מיפר נדריה אשה שהקנו לו מן השמים אינו דין שיפר נדריה, אמר לו רבי עקיבא לא אם אמרת באשה שקנה הוא לעצמו שאין לאחריים בה רשות תאמר באשה שהקנו לו מן השמים שיש לאחריים בה רשות, אמר לו רבי יהושע עקיבא דברין בשני יצמין מה אתה משיב על יצם אחד אמר לו אין היצמה גמורה ליצם כשם שהארוסה גמורה לאישה, ובגמ' גמ' בשלמא רבי עקיבא סבר אין זיקה ורבי יהושע סבר יש זיקה אלא רבי אליעזר מאי טעמיה אי יש זיקה אין ברירה כו' [וכע"ז לקמן (כ"ט ב)] ודעת רוב הראשונים דפלוגתא דזיקה דהתם היינו פלוגתא דזיקה דסוגין וכנ"ל, ומלישנא ד'אשה שהקנו לו מן השמים' משמע כמשנ"ת, דיסוד הדין זיקה הוי ממילא מכח הירושה, ואין זה משום דעומדת להתייבם [י"ל"ד].

ג) צרת ערוה בזיקה – עוד מבואר בסוגין (י"ח ב) לקמן (ב' ב) דאיכא דין נפילה ליצום ודין זרת ערוה מכח זיקה, בין היכא דהערוה באישות והזרה בזיקה ובין היכא דהערוה בזיקה והזרה באישות, מיהו משמעות הרמב"ם (פ"ו ה"ה פ"ז ה"ו והכ"ה) דלהלכה קי"ל דין זרת ערוה בזיקה דוקא היכא דהערוה באישות והזרה בזיקה ואכ"מ [ויעוין עוד ברש"י (ב' ב) דהיה ראוי לאסור מדין זרת אשת ז' מתים ע"י זיקה, אלא דכיון דאיסורא דאשת ז' מתים דרבנן לא גזרו במאמר יעו"ש ויעוין עוד ברמב"ן שם].

ד) קידושין מפקעי זיקה – לקמן בסוגין (י"ח ב) מייתי למתניתין דהחולץ (מ"ב ב) שומרת יצם שקדש אחיו את אחותה משום ר' יהודה בן צמירה אמרו אומרים לו המתן עד שיעשה אחיך מעשה, ומבואר דאף דקידש אחות יצמתו ונעשית יצמתו אחות אשתו לא פקעה זיקתה וטעונה חליצה, וביארו תוס' והראשונים דהיינו דוקא למ"ד יש זיקה אך למ"ד אין זיקה קידושין מפקעי זיקה וכדתנן בפרק

יעוד ביאר הרמב"ן תחילה באופ"א דדוקא קידושין לא מפקעי זיקה אך נישואין מפקעי וז"ל יש לומר לדברי האומר יש זיקה שתייהן כמקודשות אללו אבל נשואה אם מפקעת זיקה דין הוא לפי שזו אשה גמורה אללו בזימתו והיאך תכנס הלזו ותזיאנה מביתו עכ"ל ולשון הרשב"א לדברי האומר יש זיקה הרי היא כמקודשת אללו וכשיקדש אחותה האין תזיאנה מקודשת זו למקודשת הראשונה דמאי חולמא דבתרייתא מקמייתא אבל נשואה שהיא כנוסה אללו אינו בדין שחזיאנה המקודשת לזו מביתה אחר שנכנסה אללו עכ"ל ומשמע קצת דאף לדרך זו הוי סברה דאורייתא [מיהו הרמב"ן מסיק ד'עוד יש לומר שהיא גזירה שמה יכנוס בלא קידושין אחרים'].

אולם מדברי הריטב"א נמי דקדקו האחרו' דס"ל דקידושין לא מפקעי זיקה מדאורייתא, ומדבריו מבוארת דרך אחרת בזה, דיעוין בריטב"א שכתב וז"ל דודאי למ"ד יש זיקה לא פקעה זיקה משום קדושי אחותה ולא אפי' משום נישואיה, דאי נישואין מפקעי קדושין נמי לפקעי דקדושין דאורייתא וזיקה דרבנן, ואי זיקה דאורייתא מה שאינו נפקעת משום קדושין אינו בטעם וצדין שתפקע משום נישואין, והיינו דאמרין הכא המתן עד שיעשה אחיך הגדול מעשה ולא אמרין ליה שיכנוס ופקע זיקה דאידיך עכ"ל, ומדנקט הריטב"א אי זיקה דאורייתא מה שאינה נפקעת משום קידושין משמע דהוי מדאורייתא, וכן דקדק האור שמח (קונטרס זיקה ס"ק כ')

ויעוין עוד להלן בענין ביטול מצות יבמין.

ויעוין עוד בדברי הריטב"א בפרק הערל (עט ג) אפילו למאן דאמר יש זיקה נהי דלא נפטרה יבמה והלכה לה מ"מ מודה הוא דלא חזיא ליבמה לכתחילה, ואילו במתני' דייקנין מעדותו של ר' יהושע בן בתירא דלר"ע צת ייבום היא והיינו קושין, ולא עוד אלא דלמ"ד יש זיקה אפילו בדיעבד אם צעלו לא קנו דביאה פסולה וזריכה גט וחליצה, ובצרייתא דאיתניא אליבא דר"ע קתני ואם צעלו קנו עכ"ל, ודקדק ר'

שמואל ז"ל (כו ב ס"ק י) דבעיא חליצה מדאורייתא, דאל"כ פשיטא דאסור לייבמה, ועוד אמאי אם צא עליה זריכה גט וחליצה ואמאי הוצרך לטעמא דביאה פסולה [ואף בלא ערוה אשת אח, דהא נעשית השתא ערוה גמורה דאחות אשה וכן בפנ"ד לר"ע לא תפסי קידושין, אלא ע"כ דלא פקעה זיקה וממילא מני לקנותה וכדלהלן].

והנה הנך סברות שכתב הרמב"ן ל"ש אלא בערוה דאחות אשה, אך בדברי הריטב"א מבואר דכללל הוא, והוה נמי הטעם דבנעשה פלוג דכא אחר נפילה לא פקעה זיקה, וז"צ גדר הדברים אמאי תלי צדין יש זיקה, ומהו שכתב הריטב"א דכיון דזיקה דאורייתא אינה נפקעת.

ובפשוטו נראה צביאור הדברים ע"ד המבואר בדברי הרמב"ן הנ"ל (כ ב, ג) דזיקה כקידושין וכל דלא תפסי קידושין לא תפסה זיקה, והנה שיטת הרמב"ן (יא ב וע"ע מט ג) והרשב"א (יא ב) דכל היכא דלא תפסי קידושין ה"ה דאיכא דין דפקעי ופירש כן בשיטת רש"י (מט ג) אולם יעוין היטב בדברי הריטב"א (מט ב) דנראה דפירש דברי רש"י כמו שפירשו התוס' בקידושין (סח ב) בריש דצרייה, דצאמת אף במקום דלא תפסי קידושין מ"מ ליכא דין דפקעי, והא דמודה רבי עקיבא דאין הולד ממזר מסוטה היינו קודם שגירשה משום דאכתי לא פקעו קידושיה הראשונים, וז"ל הריטב"א שם סוטה הא תפסי צה קדושין פי' שקדושיה עדיין הם עליה ואפילו הכי אסורה לו וכדפרש"י ז"ל עכ"ל.

ומעתה מבוארים היטב דברי הריטב"א, דלמ"ד יש זיקה, כיון דכבר חלה הזיקה לא פקעה מכח דין ערוה [והוסיף הריטב"א דאם צא עליה קנאה אלא דביאה פסולה היא וזריכה גט וחליצה, ומשום דאין הייבום קנין חדש אלא גמר קנין הזיקה, ויעוין בריטב"א (קידושין ד ג) אהא דמה ליבמה שכן זקוקה ועומדת וז"ל כיון שהיא זקוקה ועומדת הרי היא כארוסה וביאה שלה עושה נישואין עכ"ל] ולהכי טעונה

דס"ד דדוקא למ"ד יש זיקה דאלימא זיקה, איכא איסור לבטלה [דבאמת כבר תמהו האחרו' דבעלמא לא אשכחנא איסור לפטור עצמו ממצוות, ובפרט בגוונא דאינו אלא חשש בעלמא, ועוד דאף צב' אחיות אסרו לייבס והנריכו לחלוץ מהאי טעמא ואף למ"ד דמנאות יבוס קודמת, והרי חליצה במקום יבוס לאו מנאה היא, והיאך ציטלו עיקר המנאה משום חששא בעלמא דציטול מנאה, אלא יש לומר דיסוד האיסור הוי בציטול הזיקה שלא על ידי יבוס וחליצה].

והנה יעוין בריטצ"א (טו) שכחצו"ל משום דאסור לבטל מנאות יבמין, פי' דכיון דסבירא לן אין זיקה אס היא מקדש לאמה היתה זיקתו גרועה של זו נפקעת לגמרי ונפטרה מן החליצה ומן הייבוס וכדאמר צפ' צ"ש אליבא דר"ג דאמר אין זיקה המקדש אחות יבמה נפטרה והלכה לה, ואסור לבטל מנאות יבמין עכ"ל, ועמדו האחרו' דמשמע מלשונו דכיון דלמ"ד יש זיקה קידושין לא מפקעי זיקה ואכתי טעונה חליצה, ל"ש איסור ציטול מנאות יבמין, וכן הוא בתוס' חד מקמאי (ספר השלמה) לקמן צפרק ארבעה אחין (כו) ה'.

ויעוין צשי' ר' שמואל זצ"ל (כו) ס"ק ט' דדן להוכיח מדברי הריטצ"א אלו דס"ל דקידושין לא מפקעי זיקה מדאורייתא, דאל"כ כיון דמדאורייתא פטורה מחליצה אכתי הוי ציטול מנאות יבמין, וכן באמת כתב המאירי (כו) וז"ל שמא תאמר ואף כשהאחד מיבוס ומית נמי אידך היכי בטלה מנאות יבמין בהכי והא מכל מקום הואיל וצעת נפילה רמיא קמיה אף על פי שהיא עכשו אחות אשתו צריכה חליצה מדברי סופרים וכמו שאמרו לקמן כו' מכל מקום הא מדרבנן

חליצה להפקעת הזיקה ואף דהשתא אין עולה ליבוס, משא"כ למ"ד אין זיקה כיון דהשתא אין עולה ליבוס ממילא אין עולה אף לחליצה.

ה) ביטול מצות יבמין – בגמ' (יח) לעולם אין זיקה משום דקסבר אסור לבטל מנאות יבמין דלמא אדמייבס חד מייית אידך וקא בטלת מנאות יבמין, ואי אין זיקה תיבטל דהא ר"ג אמר אין זיקה ומותר לבטל מנאות יבמין דתנן ר"ג אומר אס מנאה מנאה ואס לא מנאה תמתין עד שמגדיל ותנא הלזו משום אחות אשה אמר ליה דרבן גמליאל דרדבי מאיר קרמית כו', וריהטת הגמ' משמע דס"ד ללא שייך דין ציטול מנאות יבמין אלא למ"ד יש זיקה, אך למ"ד אין זיקה ל"ש נמי איסורא דציטול מנאות יבמין, וצ"ג גדר הדברים.

והנה בגמ' (יז) סבר רב דבאחות זוקקה ליכא נאסרה כיון דזיקה דרבנן היא, ובפשוטו היינו דבאיסור אחות זוקקה ליכא נאסרה, אך התוס' והראשונים שם הביאו צ"ש רבינו חננאל דפירש דברי הגמ' 'הכא זיקה דרבנן היא' היינו איסור ציטול מנאות יבמין אך באיסור אחות זוקקה איכא נאסרה, וצ"ב לשון הגמ' 'זיקה דרבנן היא', ויעוין ברמב"ן שם דביאר וז"ל ודלאמרינן זיקה דרבנן היא הכי קאמר מחיים הוא דאסירא משום דקא מצטל לה לזיקה ואסור לבטל מנאות יבמין עכ"ל, וכ"כ הרשב"א שם וז"ל הכי קאמר מחיים הוא דאסירא ליה משום דקא מצטל לה לזיקה ואסור לבטל מנאות יבמין מדרבנן עכ"ל, ומשמע דיסוד איסורא דציטול מנאות יבמין היינו משום דמצטל הזיקה, ואף דקאי למ"ד אין זיקה, ומשום דלהך מ"ד נמי איכא זיקה כ"ד, ולפ"ז יש לומר

⁷ **ועוד** יל"ע דלכאורה הוי עוסק במנאה דיבוס הך אחות ופטור מן המנאה דיבוס אחותה, ואמאי איכא בזה איסור ציטול מנאות יבמין [ואף דנראה דיסוד דין ציטול מנאות יבמין לא הוי משום ציטול מנאות הגבירא, אלא משום ציטול דרישת המנאה בחפלא].

⁸ **ויש** לומר דאזיל לטעמיה דסבירא ליה דאיסור אחות זוקקה לאורייתא, ולפ"ז יש מקום טפי לומר דקידושין לא מפקעי זיקה מדאורייתא וטעונה חליצה מדאורייתא, ובסברות הרמב"ן דאינו צדין דאורייתא מקודשת למקודשת או דמקנת קנין שיש לו בה מן התורה פוגם עליו קידושי אחותה.

היא משום זיקה דשעת נפילה שלא יאמרו יצמה יוצאת לשוק בלא חליצה ומכל מקום הואיל ומדאורייתא מיפטרע בלא חליצה בטול מצות יצמין הוא עכ"ל [מיהו יעו"ש דחירץ עוד באופ"א דאף דקידושין לא מפקעי זיקה יצום מפקיע זיקה] ויעוין עוד בחי' הגרנ"פ (פ"ק עט) אך דחה ר' שמואל ז"ל דמדברי הרשב"א (מ"א) נראה דכיון דאיסור ביטול מצות יצמין מדרבנן (דכ"ה בפשוטו) סגי צמה דאכתי טעונה חליצה מדרבנן¹.

אלא די' לעיין למה דלידדו האחרו' להוכיח דאיכא פטור ערוה לאחר נפילה, דלפ"ו נראה לכאורה דהא דקידושין לא מפקעי זיקה וטעונה חליצה היינו דין חליצה מתיר גרידא להפקיע הזיקה, אך מצות חליצה ליכא, וא"כ אמאי ליכא צוה ביטול מצות יצמין. **אולם** למשנ"ת דיסוד איסור ביטול מצות יצמין הוי משום הפקעת הזיקה דוקא, אך בלא הפקעת הזיקה ל"ש ביטול מצות יצמין, כשם דבעלמא לא אשכחנא איסור לפטור עצמו ממצוות, ניחא דכיון דלמ"ד יש זיקה לא פקעה הזיקה, ל"ש צוה איסור ביטול מצות יצמין.

(ו) חליצה פסולה – צריש פרק ארבעה אחין (כו ב) מצואר דדינא דחליצה פסולה צריכה חיזור תלי בפלוגתא דיש זיקה, ולתוס' שם היינו אף בגרועה ומעולה, ולרש"י דוקא בשוין, ובציאור התלייה מצניו כמה דרכים, די' מהראשונים שציארו דלהפקעת אישות הזיקה דחשיבא ככנוסה בעינן חליצה מעליא וז"ל הרמב"ן שם (ד' ע"ה) משום דסבירא לך יש זיקה דכיון דאלמא צריכה פטור גדול שתהא מחזרת על האחין משום דלכל חד ככנוסה דמיא ואין

חליצה גרועה מוציאה מציתו עכ"ל, והרמב"ן צפרק רבן גמליאל (ב"ב) ציאר דלמ"ד יש זיקה תיקנו דחליצה פסולה חשיבא כגט על זיקת היבם, משא"כ למ"ד אין זיקה דע"כ החליצה קיימא על קידושי ואישות המת ולהכי סגי בחליצה אחת ואין צריכה חיזור.

(ז) גט אחר גט – צפרק רבן גמליאל (ב"ב) ס"ד דרבנן גמליאל ורבנן דפליגי אי יש גט אחר גט ויש מאמר אחר מאמר או אין גט אחר גט ומאמר אחר מאמר פליגי בדין יש זיקה ויעו"ש צרש"י, והרמב"ן שם ציאר וז"ל קס"ד השתא דפלוגתא דרבנן ור"ג צי' זיקה היא, דר"ג סבר אין זיקה וגט ומאמר על קדושי אחיו קיימי דאגידי בכולא ביתא, וכשנותן גט לזו כאומר הריני נותן גט לקדושי אחי הילכך פסל כל הבית וכאלו נתן אף לזרה ואין גט אחר מועיל בכל הבית כלום, וכן מאמר על קדושי אחיו רמי, אבל רבנן סברי יש זיקה וגט לזיקה שלו תקינו חכמים הילכך לכל חדא וחדא תקינו רבנן גט בזיקה שלו, והיינו דאמרין בשילהי שמעתא והכא בגט אחר גט ומאמר אחר מאמר פליגי כלומר בטעמא דנפשייהו אס ראו' לתקן גט לכל אחת ואחת וכן מאמר אף על פי שאין זיקתן אלא בקדושי אח שמת עכ"ל

(ח) התקדשי בזיקת יבמין – צפרק רבן גמליאל (ב"ב) פליגי רבי וחכמים במקדש יצמתו אחר חליצה לשם יצמות, ואיכא כמה ליבמין בגמ' צמאי פליגי ורבא אמר דהצ"ע כגון דאמר לה התקדשי לי בזיקת יבמין רבי סבר יש זיקה ואתאי חליצה אפקעתיה לזיקה ורבנן סברי אין זיקה מעיקרא אילו אמר לה התקדשי לי בזיקת יבמין מי לא מהני השתא נמי מהני, רב שרביא אמר בחליצה כשירה אי דאמר לה

¹ וז"ל הרשב"א (מ"א) ואקשינן ולימא ליה משום דאיסור לבטל מצות יבמין אלמא אלו כנס את האחת מיבטל מנייה מצות יבמין לגמרי מן השניה ואפילו חליצה לא חביעי ואפ"י לר' יוחנן דס"ל יש זיקה כדקאמרין מתה ראשונה אסור בשניה, ומיהו אפשר לדחות צו דהתם דוקא למ"ד אין זיקה, וצריש פ"ק דמכלתין (ב"ב) אמרינן אלא כי אצטריך עליה להיכא דנשא מת ומת ואח"כ נשא חי כלומר דהתם מיפטרע לגמרי, אלא דמהתם ליכא רחיה כל כך דהתם מדאורייתא קאמר ומדאורייתא צין נשואין צין ארוסין משמע דהי לגמרי עכ"ל, הרי מצואר דנקט דאף אי קידושין לא מפקעי זיקה אינו אלא מדרבנן, ואעפ"כ סגי צוה דליכא ביטול מצות יבמין [ובעיקר דריית הרשב"א מסוגיא דלעיל (ב"ב) כצד תמהו דהיכא אשכחנא התם פטור חליצה].

(י) הותרה ונאסרה וחזרה והותרה – צפרק

החולץ (מ"ב 6) פליגי רב ושמואל ציצמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה דרב אמר דחזרה להיתירה הראשון ושמואל סבר דאסורה עליו עולמית, והנה בפתובת הגאונים (מס' הגאונים מתוך הגניזה עמ' 50) איתא דזה"ל ושאלתם דבהחולץ איבעיא להו מתה אשתו מה הוא ציצמתו רב ור' חנינא דאמרי מיתה אשתו מותר ציצמתו שמואל ורב אסי דאמרי מיתה אשתו אסור ציצמתו ולא שגא חימה ולא שגא אחותה ואתי רב לטעמיה ושמואל לטעמיה דאמר יש זיקה וכיון דהוה זקיקה לה יצמתו צחי אשתו השתא נמי דמיתה אשתו אסור ציצמתו עכ"ל, והדברים נריכים ביאור טובא דמה ענין זה לזה, ויש לבאר בכמה אנפי.

והנה צירושלמי (פ"ג ה"ו) על מתני' דשלשה אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות ואחד נשוי נכרית מת אחד מצעלי אחיות וכן נשוי נכרית את אשתו ומתה אשתו של שני ואחר כך מת נשוי נכרית הרי זה אסורה עליו עולמית הואיל ונאסרה עליו שעה אחת איתא אמר רבי אבינא דהא דאמר רבי יוסי צבס רבי יוחנן לא דומה איסור אחיות יצמות לאיסור אחיות שאינן יצמות, והך מימרא איתא צירושלמי (ס"ה ה"ב) ויש מהאחרו' דלידדו לפרש, דאף דאיסור אחות אשה סבר רבי יוחנן כרב דאס הותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להיתירה הראשון, מ"מ איסור אחות זקיקה גרע וזה אף אם הותרה ונאסרה וחזרה והותרה לא תחזור להיתירה הראשון, וגדר הדברים נריך ביאור טובא.

רבגמ' (י"ז 3) דפרכי' לרבי יוחנן דתחזור להיתירה הראשון ממתני' דהתם הקשו רש"י ותוס' אמאי לא פרכי' נמי לרב, וכתבו תוס' שם דלפירוש רבינו חננאל דלא שרי רב אלא למ"ד אין זיקה אף למ"ד יש זיקה מודה דאיכא דין נאסרה ניחא, ותמהו האחרו' דהא מ"מ רב סבר דהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להיתירה הראשון אף באחות אשה דאורייתא, ויעיין בקרן אורה שם דיישב עפ"ד

התקדשי לי ציקת יצמין כ"ע לא פליגי דלא מהני כו' [ויש ראשונים דגרסי כולי עלמא לא פליגי דמהני כו'] ויש מהראשונים דנראה מדבריהם דהך פלוגתא דזיקה היינו פלוגתא דזיקה דעלמא, ויעיין בתוס' שם דביארו טעמא דמהני לי שנא דהתקדשי ציקת יצמין למ"ד אין זיקה דאפילו למ"ד אין זיקה היינו לענין אחות זקוקתו וכיוצא בה אבל פשיטא דמהני לשון זיקה שהרי היא זקוקתו ועומדת בפניו'.

ובטעמא דרבא שרביא לכלולי עלמא לא מהני, יעוין צריטב"א שם דביאר וז"ל דכולי עלמא לא פליגי דלא מהני, פ"י ואפילו למ"ד אין זיקה, ולא דמי ליצמה דהתם אפילו למ"ד אין זיקה יש זיקה קצת דלא סגיא בלא הכי כו' עכ"ל יעו"ש, ומשמע דאף למ"ד אין זיקה איכא אישות דזיקה צמקת, ומשום ד'לא סגיא בלא הכי' והיינו דל"ש כלל יצום בלא זיקה, ולכא' ביאור הדברים דענין היצום הוא דהיצם יורש את אישות אחיו ועומד במקומו, ומיד כשמת אחיו יורש היצם את אישות אחיו, אלא דאכתי אינה אשתו גמורה, וע"י היצום משלים את קנין הזיקה (ובכ"ש הריטב"א קידושין ד' יעו"ש צמס') אך אילו לא היתה חלה זיקה כלל צנפילה, ולא היה יורש כלל את אישות אחיו, לא היה יכול לעמוד במקום אחיו ע"י ביאת היצום.

(ט) שומרת יבם שזינתה – צפרק האשה רבה 15)

6) אמרי' לחד לי שנא דרב ושמואל פליגי צדינא דרב המנוגא דשומרת יבם שזינתה אסורה ליצמה, דרב סבר דהרי היא כאשת איש ואסורה ושמואל אמר אינה כאשת איש ומותרת, ויש שביארו דאזלי לטעמייהו צפולגתא דזיקה, דרב לטעמיה דסבר אין זיקה וע"כ דאיסור יצמה לשוק הוי מחמת אישות המת, ואישות המת הויה אישות גמורה ולכתי אית זה דין סוטה, משא"כ שמואל דסבר יש זיקה ולדידיה י"ל דאיסור יצמה לשוק הוי מחמת אישות היצם, וכיון דאישות היצם אינה אישות גמורה לא הויה סוטה.

ולפ"ז ע"כ דאף הערוה עצמה לא הותרה, ללא גריעא
מזרתה, וע"כ דדדין ערוה במקום מזוה איכא דינא
דאסירא לעולם ואף אחר מיתת אשתו יעו"ש.

ומבואר דבמקום מזוה דיבוס נחחדש דין ערוה
דלית ליה היתר, ונראה לדרכך זו יש מקום
לצאר דברי הגאונים, דפלוגתא דמתה אשתו אי מותר
ביצמתו תליא בפלוגתא דיש זיקה ואין זיקה ורצ
ושמואל לטעמייהו, דיש לומר דלמ"ד יש זיקה, אף
בקידיש אחות יצמתו אחר נפילה חשיבא ערוה במקום
מזוה, דמכת הזיקה חשיב כל שעה מקום מזוה וממילא
אסורה לעולם אף אחר שמתה אשתו ולא הותר כלל
איסור אחות אשה [ומדוקדק לשון הגאונים 'איסור
ביצמתו ולא שנא אימה ולא שנא אחותה'
דמשמע דיסוד הדין דאסור ביצמתו דהיא אחות אשתו
אף אחר מיתת אשתו הוי כשם דאסור באימה של אשתו
אחר מיתת אשתו] משא"כ למ"ד אין זיקה, היכא
דנעשית ערוה אחר נפילה לא חשיבא ערוה במקום
מזוה, ולהכי כשמתה אשתו הותרה יצמתו.

ומעשה יש לצאר נמי דברי הירושלמי לדרכך האחרו',
דאף אי באחות אשה דאורייתא הותרה
ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להיתירה הראשון,
מ"מ באחות זקוקה גרע, דבאחות אשה כיון דע"י
דנעשית ערוה פקעה זיקתה, חשיבא ערוה שלא
במקום מזוה ואינה אסורה עולמית, משא"כ באחות
זקוקה כיון דאינה ערוה גמורה ואכתי טעונה חליצה,
חשיבא ערוה במקום מזוה, ולהכי אסורה עולמית.

וי"ל דזהו דקאמר צירושלמי אינו דומה איסור
אחיות יצמות לאיסור אחיות שאינן יצמות,
דחלוק גדר איסור אחות אשה באחיות יצמות דהו
במקום מזוה, דבהן ליכא היתר במיתת אשתו.

הירושלמי דאיסור אחות זקוקה גרע, ויש לומר דזוה
סבר רב ללא תחזור להיתירה הראשון, אך גדר
הדברים ז"ב טובא וכנ"ל.

ונראה לדון דהנה צפרק ארבעה אחין (בב"ב) תנן שני
אחין נשואין שתי אחיות ומת אחד מהן ואחר
כך מתה אשתו של שני הרי זו אסורה עליו עולמית
הואיל ונאסרה עליו שעה אחת ובגמ' ת"ר בא עליה
חייב עליה משום אשת אח ומשום אחות אשה כו' ופירש
רש"י בא עליה בחיי אשתו, והיינו דהוקשה לרש"י
דהא משמע דקאי אמתני' וכיון דכבר מתה אשתו
היאך חייב משום אחות אשה, ולהכי הוצרך לפרש דהך
ברייתא מיירי בצא עליה בחיי אשתו.

אולם יעוין ברשב"א שם שכחז וז"ל ר"ח ז"ל פירש
אסיפא דמתניתין וז"ל נפלה לפניו אחות
אשתו פי' ואחר שמת אחיו מתה אשתו החי ונפלה לפניו
אחות אשתו לביבוס בא עליה חייב משום אשת אח ומשום
אחות אשה ע"כ (ד' ה"ה) ולא ידעתי מפני מה חייב
משום אחות אשה אחר שמתה אשתו החי, אלא שכך
מלאכתה בתוספתא מפורש כדבריו דגרסינן התם
בפ"ה שני אחין נשואין שתי אחיות מת אחד מהן
ואח"כ מתה אשתו של שני הרי זו אסורה עליו עולמית
הואיל ונאסרה עליו שעה אחת אס בא עליה חייב משום
אשת אח ומשום אחות אשה כו' עכ"ל הרשב"א
[ויעו"ש מש"כ לדחוק בדברי התוספתא לדלדדין
קתני].

ור' שמואל ז"ל (ס"ג סק"י) כתב לצאר צשיטת רבינו
חננאל, דס"ל דזרת ערוה הוי דין איסור ממש
וס"ל דזרת ערוה איכא כרת בפועל, ויש לדון היכא
דהותרה הערוה אי הותרה נמי זרתה [וכן יל"ד
בנישואין מפילין אף לש"ר] ומסביר נראה דהותרה
אף בדעת רבינו חננאל יש לומר דס"ל ללא הותרה,